

Eduskunta; Kunta- ja terveysjaosto torstai 27.10.2022 klo 09.50

Viite: Lausuntopyyntö 19.10.2022

Asia: STM:n lausunto HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuodelle 2023; teemasta: Ruoka-avun tämän hetkinen kysyntä, näkymät ensi vuodelle sekä toiminnan kehittämisen painopisteet

Eduskunta on jo useana vuotena osoittanut lisäresursseja ruoka-aputoiminnan järjestämiseen sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan kautta pääsääntöisesti ns. joululahjarahojen muodossa. Vuodelle 2022 ruoka-avun järjestämiseen ja koordinointiin oli varattuna 1 000 0000 euron rahoitus, josta 200 000 euroa kohdennettiin ruoka-avun järjestökoordinaation kehittämishankkeelle. Loput 800 000 euroa jaetaan valtionavustusta hakeneille järjestöille ruoka-avun järjestämisen kustannuksiin (kuten polttoaineisiin ja tilavuokriin). Valtionavustuksen hakuun liittyvä hakemusten arviointi on parhaillaan meneillään.

Valtiovarainvaliokunta on vuoden 2020 valtion talousarviota koskevassa mietinnössään 20/2019 vp lausunut, että jatkossa ruoka-aputoiminnan rahoitus on saatava kestäväälle pohjalle siten, ettei se ole eduskunnan vuosittain myöntämän lisärahoituksen varassa. Toimintaa tulee kehittää esim. parantamalla tukijärjestelmien toimivuutta ja niveltämällä toiminta paikallisiin sosiaalipalveluihin. Edelleen valtiovarainvaliokunnan mietinnössä 36/2020 vp on tuotu esiin tarve löytää rahoitukselle pysyvämpiä ratkaisuja. Lisäksi valiokunta lausunnossaan totesi pitävänsä tärkeänä, että jatkossa löydetään toimintamalli, joka edistää konkreettisen ruoka-avun rinnalla myös osallisuutta ja tuen tarpeessa olevien ohjautumista palveluiden piiriin.

Sosiaali- ja terveysministeriö on asian jatkovalmistelun yhteydessä tuottanut ruoka-apuun liittyvän selvityksen vuonna 2021. Sen ehdotusten mukaisesti on lähdetty kehittämään järjestöpohjaista koordinaatiota erillisellä kehittämishankkeella. Tähän tehtävään on viime ja tänä keväänä myönnetty valtionavustusta SPR:lle yhtenäisen järjestökoordinaatiopohjaisen toimintamallin rakentamiseen. Koordinaatiorahojen yhtenä tavoitteena on vahvistaa ja tukea ruoka-aputoiminnan järjestämistä koko maassa yhteneväisin perustein.

Ruoka-aputoiminta ei ole lakisääteistä ja sen tuottajakenttä on moninainen. Vaikka toiminta on monin tavoin vakiintunutta, sillä ei ole selkeää ”kotipesää” palvelujärjestelmässä eikä siihen liittyvien valtionhallinnon toimialoilla. Tällä hetkellä ruoka-aputoiminnan rahoitus perustuu pääosin vapaaehtoistoimintaan ja lahjoituksiin. Vapaaehtoistyön lisäksi ruoka-aputoimintaa ja siihen liittyvää muuta järjestötoimintaa rahoitetaan useasta eri suunnasta hieman eri perustein, esimerkiksi kuntien järjestöavustuksilla, Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoiman ESR+ -avustusten kautta, Ruokaviraston EU -ruoka-avun kautta, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) järjestöavustuksilla ja myös edellä mainitun STM:n ruoka-avun järjestämisen kuluihin myönnettävän kertaluonteisen valtionavustuksen kautta.

Alueelliset olosuhteet ja tilanteet ruoka-avun jakamisen osalta ovat monin tavoin erilaiset ja reagoivat yhteiskunnallisiin muutoksiin. Toiminnan merkitys koronaepidemian aikana sekä viimeaikaisen energiakriisin ja Ukrainan sodasta aiheutuvien väestöliikkeiden vuoksi on kuitenkin entisestään kasvanut. Sosiaali- ja terveysministeriön tietojen mukaan koronaepidemia ja Ukrainan tilanne ovat yleisesti kasvattaneet alueilla ruoka-avun kysyntää samanaikaisesti, kun saatavilla oleva hävikkiruuan [saatavuus on vähentynyt. Ruoka-aputoiminnalla voidaan katsoa olevan yhteyksiä kuntien ja hyvinvointialueiden lakisääteiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävään, johon liittyvät sisällöt ja rakenteet ovat vielä muotoutumassa alueilla. Myös ruoka-aputoiminnan yhteyttä valmius- ja varautumistehtävään on syytä selvittää osana pysyvämpien ja kestävämpien rahoitusratkaisujen etsimistä.

Vuoden 2023 talousarviopohjaan sisältyy ensimmäistä kertaa 1 000 000 euron määräraha ruoka-aputoiminnan kehittämiseen, järjestämiseen ja jatkamiseen. Rahoituksella on tarkoitus jatkokehittää ruoka-aputoimijoiden koordinaatorakennetta ja valmistella eduskunnan edellyttämän pysyvemmän rahoitusjärjestelmän mahdollisia vaihtoehtoja, sekä turvata siirtymävaihe, mikäli STM:n nykyiselle kertaluonteiselle valtioavustuskäytännölle löydetään toimivampia vaihtoehtoja.

Virva Juurikkala, sosiaalineuvos, asiakkaat ja palvelut -osasto